

A minden jóra nézve csüggedők

Die verzagten aller guoten dinge

A minden jóra nézve csüggedők
úgy vélik magam is csüggedésbe faroltam
de hiszem hogy örömök még remélhetőek
attól akinek bánatomat elpanaszoltam
 ha nála kedvességre lelek
 fütyülök rá hogy a rossznyelv mit fecseg.

Kibírom ha rám vicsorog az irigység
főleg ha erre megvan minden oka
úrnőm ahhoz kell tőled segítség
hogy szenvedjen miattam irigyek soka
 tégy boldoggá kegyeidbe foglalj
 nekem jó lesz azoknak ott jaj.

Barátnő és úrnő egy ruhában
ha volnál mit nem adnék érte!
keményen esne vagy puhábban?
ahogy azt a szívem ígérte?
 édesen hangzó szó a „barátnőm”
 de az „úrnőm” szóból a méltóság is átjön.

Úrnőm szüntelen ujjongva örvendek
ha e két szót együtt el tudod fogadni
számodra cserébe két olyan szót jelentek
amilyet neked a császár sem fog adni
 egyszerre lesz tiéd a „pasi” meg a „társ”
 ha nekem úrnőnek és barátnőnek beállsz.

Úgy hiszem, a középkori német lírában Walther előtt senkinek sem jutott eszébe, hogy a versbe foglalt jelentéstulajdonítást udvarlási taktikaként is értékesítheti. (A kortárs Gottfried von Strassburg Tristan-regényében 86 van egy nyelvi játékon alapuló, igen bájos udvarlási jelenet, de Gottfried nem az ellenfogalmak közti feszültséget, hanem a többnyelvűséget és a szótári homonímiát használja ki.) Ha a barátnő és az úrnő „egy ruhában” („in einer waete”) jelenik meg, akkor ezt a ruhát a szerető férfi az úrnő testéről is eltávolíthatja, nemcsak a barátnőéről. A „friundin” szóba ugyanúgy beleértetődik a rendszeres testi együttlét, mint mai magyar megfelelőjébe, a „frouwe” viszont feudális jellegű szolgálatot feltételez. Más kérdés, hogy a barátnő és az úrnő egybeesésétől fogva a szolgálat tartalmazza a szolgáltatót is. Figyelemreméltó, hogy a beszélő nem elégszik meg pusztán a barátnővel (pontosabban a „barátnő” szó denotációjával), mert az „úrnő” méltósággal ruház fel („tiuret”).

Az a költői ötlet, hogy ugyanaz a hús-vér személy rangra nézve több személy lehet „egy ruhában”, nemcsak erotikus kontextusban hatékony: a magdeburgi karácsonyi beszólásban (Fülöp-strófák, első ciklus) Walther „egy ruhában” lépteti fel a királyt, a császár fiát, valamint a császár fivérét, és a három ugyanaz a személy, tudniillik Fülöp. (A két császár persze nem ugyanaz: Fülöp apja Barbarossa Frigyes, bátyja VI. Henrik volt.)

A „frouwe-friundin” női ellentétpárt egy férfi ellentétpár, a „friunt und geselle” egészíti ki. Előbbit kénytelen voltam a „pasi” szóval visszaadni, mert a kínálgató „barát” vagy „jóbarát” nem fejezi ki eléggé a viszony bizalmas voltát és testiségét. Walther a két fogalom szerepeltetése révén, a rá jellemző merész túlzással („ein keiser kume gaebe dir”), mindenekelőtt önmagát értékeli fel, és csak másodsorban azt a lehetőséget, hogy a nő egyszerre tehet szert egy jó pasira és oltalmazóra, támaszra, hűséges segítőre (ilyesmit jelent a „geselle”).

Apró, de hatásos trükk a második strófa elején megfigyelhető perspektívaváltás: addig Walther az udvarról beszélt, és a közönséghez intézte szavait, onnantól hirtelen a szeretett nőhöz fordul.

A vers előző magyar fordítója Orbán Ottó volt, aki a kései romantika pátoaszával igyekezett érzékeltetni Walther szenvedélyét. Így hangzik nála az első strófa feléneklése: „Kik csüggedtek már bízni a jóba’, / úgy vélik, tán én is csüggedek: / bízom, hogy szívem gyötrő adósa / boldogsággal dúsan megfizet.”

Az egész világ mit adhat

Waz hat diu werlt ze gebenne

Az egész világ mit adhat
amitől felragyog szívünk fénye
egy nőnél bármi különbet?
az öröm felé mi ragadhat
jobban mint az ő jeles lénye?
több vidámságot szívünkbe ki lökhet?
 ha egy nő szívből odaadó
 az iránt aki neki szenteli életét
 annak reménye örömtől felhorgadó
 a világban ennél nagyobb nem lehet a tét.

Úrnőm akit szerelemmel övezek
kétféleképpen van tőlem óva
ott elzárják itt ha velem van megközelíthetetlen
az egyiktől bennem düh rezeg
most már napok hosszú sora óta
a másiktól vágyam kielégítetlen
 ha e két őrizethez volna kulcsom
 a személyéhez itt az erényéhez ott még
 a vágyódó tespedésből felocsúdom
 és az ő szépségétől megfiatalodnék.

Az őrzők tényleg azt hiszik
hogy kényszeríthetnek különválásra
a kedvesemtől akihez mindig hű vagyok?
vonzalmamat bűnnek veszik?
térjenek jobb belátásra
a szerelmes reménnyel én fel nem hagyok
 a személyétől megfoszthatnak
 egy vigaszom akkor is megmarad
 az hogy vágyaim akkor sem apadnak
 a teste fogoly de a vigaszom szabad.

Gondosan felépített, rövid meditáció a szerelem belső ellentmondásairól. A beszélő világosan látja, hogy szerelmi sikerét nem a elsősorban a külsődleges nehézség, a nők fölött gyakorolt felügyelet akadályozza, hanem
88 inkább az asszony erkölcsi autonómiája. (A „verheret” szóban, melyet a „megközelíthetetlen” ad nagyjából vissza, a büszkeséget vagy emelkedettséget jelentő „here” búvik meg.) Az utolsó sor kétértelmű: jelentheti azt is, hogy a beszélő a saját hűségével vigasztalódik, de azt is, hogy a nő felülkerekedik aggályain, és megvigasztalja a férfit a korábbi testi-lelki nélkülözésért.

Korábbi magyar fordításról nem tudok.

A kishitűek azt mondják minden halott

Die zwivelaere sprechent ez si allez tot

A kishitűek azt mondják minden halott
már senki sem él aki énekelne
vegyék már észre hogy nagy baj van ott
ahol az egész világ bánattal telve
de ha eljön a dal napja lesz aki énekben versben szólna
majd a költői szót ezrek őrzik
hallom egy kismadár ugyanezt panaszolja
miközben elrejtőzik
„addig nem dalolok amíg a nap magát fel nem tolja”.

Verseimet az aljasok a nemes hölgyek előtt rágalmazzák
mondván a hölgyekről rosszat gondolok
csak szövetkezzenek csak legyen övék az igazság
gyáva bitang aki meginog
mondott-e német nőkről bárki szebbeket?
csak épp a különbséget látom értem
jók és rosszak között! ez az ami torkukon megreked
vagy egyformán dicsérjem
mindkétféle nőt? azt nem lehet!

Aki olyan nagyszerű nőt kíván amilyet én kívánok
 annak sok jó tulajdonsága legyen
 nekem semmim sincs amivel kegyeltjévé válók
 kevésért kell hogy kegyeibe vegyen
 két jó tulajdonságom van amely valaha sokat ért
 a becsületézés meg a hűség
 sokat sérültek csak sértse őket aki sért
 belőlem hiányzik a korszerűség
 teljes szívemmel állok ha kiállok valamiért.

Azt hittem úrnőm makulátlan
 de most ezt cáfolja sokak szája
 azt mondják nincs élőlény hibátlan
 úrnőmnek is megvan a hibája
 én nem látok benne semmi hibát
 egyetlen kicsi gond
 nálá kegyben áll az ellenség szenved a jóbarát
 ha erről ő lemond
 hiába keresi szemem rosszat semmit se lát.

Elmondtam hibáidról mi a valóság
 kétféle hibád volt említendő
 most elmondom mi benned a kiválóság
 jó tulajdonságaid száma is kettő
 mondanék százat is de sajnos nincs ezen
 kívül hogy jó hírnév és szépség
 „ez a kettő nagyon megvan neki!” „tényleg megvan?” „igen!”
 „na jó legyen! és még?”
 „én már dicsértem más dicséret is legyen!”

Egyvalamiért kedvellek titeket Gyűlölet és Harag
 ha követekként galoppoztok
 és derék emberek közé szalajtanak
 a gazdátokra szégyent hoztok
 ti besúgók ha nem tudtok derék ember fülébe susogni
 hogy elcsábíthassátok
 akkor sipirc haza! pofonok fognak zuhogni
 rátok hull a szégyen és az átok
 hazug szátok fog viczorogni kancsal szemetek csorogni.

A korszakbíráló és az úrnővizsgálat érdekes kombinációja. Walther egyrészt harcol a „kishitűek” („die zwivelaere”) ellen, akik szerint az értékes irodalom visszaszorulóban van. Másrészt visszavág az „aljasoknak” (kézirattól 90 függően „die losen” vagy „die schamelosen”), akik az udvarban nyilván kipécézték Walther nőkkal szembeni – gyakran tényleg csípős nyelvű – kritikus megnyilvánulásait. Ebben a kontextusban a szokásos és ezúttal is ironikus szerelmi panasz (a hölgy pártolja ellenségét és mellőzi a tiszta szívű udvarlót, magát a beszélőt) újabb jelentésréteget nyer: összekapcsolódik a még ironikusabb dicsőítéssel, amely aztán performansz-jellegű párbeszédbe torkollik.

A kéziratok négy- vagy ötstrófás változatokat őriztek meg, a versszakok más-más sorrendjével. Csak a nagy heidelbergi kéziratban van mind a hat strófa feljegyezve. Schweikle ez utóbbi változatot veszi fel a kiadásába. Lachmann a kéziratbeli sorrend az 1827-es kiadásban dühös kifakadásra készíti: „A versszakoknak a kéziratokban található elrendezése tűrhetetlen!” Át is rendezte őket, filológiai szempontból önkényesen: a heidelbergi sorrendből (1,2,3,4,5,6) ez lett: 1,4,5,3,2,6. Követtem Lachmann példáját, de nem vettem át az ő megoldását, mert abban a változatban a költemény széthullik két teljesen különálló, háromstrófás versre. Az általam kialakított, főntebb található sorrend így fest: 1,4,3,2,6,5. Szerintem a vers így ad ki igazán kerek egészet, és így a legfeszesebb.

Korábbi magyar fordításról nem tudok.

az egész világ: a fejedelmi udvar.

bánattal telve: azaz nincs, aki felvidítsa. Konkrétan: az udvarban nincs jelen a költészet.

a becsületérvés meg a hűség, „schame und triuwe”: két kulcsfogalom.

Walther ezen a téren konzervatív: felfogása szerint az említett értékek az átalakuló szokások közepette veszendőbe mennek.

belőlem hiányzik a korszerűség, „ich bin nicht niuwe”: szó szerint ‘nem vagyok új(fajta ember)’. A „niuwe” szónak a vers kontextusában pejoratív jelentése van. Még az is lehet, hogy Walther ezen a ponton az új költőgenerációra gondol.

egyetlen kicsi gond: mint kiderül, valójában két különböző hibáról van szó, de a beszélő számára ez egyetlen zavaró tényezéként jelenik meg, így lehet „ein vil kleine”.

jó hírnév és szépség, „schoene und ere”: további két kulcsfogalom. Elvileg vonzzák a többi értéket, ezúttal azonban az ellenkezőjére mutat rá a beszélő, és a fiktív közönség még ezt a kettőt is elvitatja a nőtől.

gazdátok: a megszemélyesített Gyűlölet és Harag („haz und nit”) gazdája nyilván az ördög.

ti besűgők, „ir spehaere”: a szó a nők felügyeletét végző, rájuk árulkodó személyt jelenti, aki egyszerre mind a megkísértett személy fülébe is belesűg. Nemcsak mai értelemben vett spiclikről van szó, hanem ördögi kísértőkről is.

sipirc haza: mármint a pokolba.

91

Miközben vártam a szép tavaszt

Waz ich doch gegen der schoenen zit

Miközben vártam a szép tavaszt
mennyi reményt és hitet elvesztegettem!
mert amíg télvízidő nyomaszt
majd a nyár felszabadít azt hittem
sorsom jobbulását reméltem
és bár a rosszat rosszabbra cseréltem
mégis hittem hogy lesz részem örömben
csak hogy ez mindig tévedés
az öröm rövid és kevés
nem sokáig marad látókörömben.

Hogy bizonytalan örömnek örüljek?
nem mondható jogosan boldogságnak ez!
bezzeg akihez olyan örömök röpiülnek
hogy kedvese kedvére tesz
és akinek még vidám is az elméje
– nekem sajnos borús elmém kedélye –
ezért rajtam ne gúnyolódjék
amikor ölelés közt vannak együtt ketten
nekem is jó volna a kedvem
ha kedvesemmel összekulcsolódnék.

Boldog az a férfi boldog az a nő
akiket hűség köt össze szívtájjon
kívánom hogy ez is az is dicső
méltóságban és jó hírnévben álljon
boldogan teljen összes évük és az élet!
az is boldog férfi úgy ítélek
aki látja hogy nője milyen kiváló
és az a szívet egészen átjárja
boldog a nő aki érti mit kíván a párja
és a férfi kedvében járó.

Sok férfi azt érzi helyesnek
 hogy kiváló nőkkal sem törődik
 az ilyen hülyék nem látják hiába lesnek
 hogy ebből mennyi öröm és dupla dicsőség szövődik!
 a könnyelműnek jut könnyű fogás
 ahogy a könnyű dolgokkal szokás
 de akinek dicsőség is öröm is kell
 az a kiváló nő megbecsülését érdemelje ki!
 ha a nő önként fejet hajt neki
 dicsőséget is örömet is ízlel.

Uram Isten mihez van szokva
 aki nem szolgál mégis sikeres?
 legyen rajta nadrág legyen rajta szoknya
 átkozott aki szerelmet így keres
 és az igaz szerelmet semmibe veszi!
 boldog nő aki ezt nem teszi
 mert felismeri a nemes férfi szokását
 megkülönbözteti a silánytól
 míg a hitvány nőből az észhiány szól
 és túri a hitvány férfi balfogását.

L 95,17

Panaszos hangú kísérlet a szerelemről szóló beszédmód átértelmezésére. Walther ezúttal az érzéki beteljesülést a kapcsolat tartósságával, a hűséget a kölcsönös nagyrabecsüléssel, az örömet („fröide”) a dicsőséggel („würde”) kapcsolja össze. A harmadik versszak kissé utopisztikus eszményi szerelemképét a helytelenített magatartásformák elítélése követi: éppúgy kifogásolható a szerelem és a szeretnivaló nő iránti közöny, mint a futó kalandok hajhászása és a ki nem érdemelt, meg nem szolgált szerelem követelése vagy elfogadása. Walther a versben egyszer sem írja le az ‘előkelő hölgy’ jelentésű „frouwe” szót, helyette következetesen az általánosabb jelentésű (és az alacsony rangú nőket is magába foglaló) „wip” szót használja, ötször egymás után. Egyszer pedig az „er” és a „si” névmásokat állítja szembe, ezt adtam vissza – jobb híján – nadrággal és szoknyával.

Walther ebben a versben azt állítja, hogy elvileg bármely rendű-rangú nő méltó lehet a magas szerelemre, és dicsőséget hoz udvarlójára, amennyiben az udvarlást erkölcsi, észbeli és érzelmi kiválóságával kiérdemli.

A vers előző magyar fordítója Berczeli Anzelm Károly volt, aki a hagyományos Minne-diskurzus keretei közt értelmezte a verset. Az ő változatában így hangzik az első strófa: „Ó, mennyi vágy s remény veszett el / az ifjúság múltával, Istenem! / A gond elszállt a zord telekkel, / s mi szép, azt hittem, nyáron meglelem. / Ezt hittem, s azt, hogy jobb lesz 93 egykoron, / s ha gyérül egyre vígaszom, / örülni tán még van remény. / S bár ezt sugallta vágyam, / nem vigadtam vidáman, / s reményemnél hübb voltam én.”

az is boldog: vagyis másmilyen boldogságot eredményez, ha a kapcsolatban a hűségen és más, ha a kiváló nő iránti csodálaton van a hangsúly. A két érték nem zárja ki, inkább feltételezi egymást.

dupla dicsőség, „ganze wirde”: azaz dicsőség mind a férfirra, mind a nőre nézve.

hitvány: a „tump” elsősorban ostobaságot jelent, de itt erősebb az erkölcsi eltompultságra utaló jelentés.

Úrnőm kegyetlen szívtelen nő

Min frouwe ist ein ungenaedic wip

Úrnőm kegyetlen szívtelen nő
 aki velem cudarul bánik
 fiatal életem csak érte volt esengő
 nagy jókedvvel megtettem érte bármit
 ó jaj boldognak hittem magamat
 ez a hitem milyen gyorsan enyész el!
 mit nyertem ezzel az egésszel?
 bánatot amelyhez bú a kamat.

Ó jaj fiatal friss napjaim
 őket siralmasan eltékozoltam
 ettől vannak szívemben kínjaim
 pedig öröme méltó voltam
 ha tűrnék veszélyt és nyomort
 azt mondanám hogy tűrhető
 csakis az bánt hogy az idő
 hiábavalóan elsodort.

Sohasem láttam az övénél szebb arcot
 de sohasem láttam bele a szívébe
 itt csalódtam itt vallottam kudarcot
 ezt kaptam hűségemért cserébe
 az összes csillagát az égnek
 napot és holdat nem habozván
 a kedvéért a földre lehoznám
 megérdemli mindet úgy éljek.

Sohasem láttam ilyen viselkedést
 hogy barátja iránt mutat gyűlöletet
 bezzeg az ellenségétől kedvezést
 nem sajnál ennek jó vége nem lehet
 megmondom én mi lesz a vég
 ellenség is barát is arra hajt
 hogy otthagyja a hülye csajt
 ha vele és velem sokat fog szemétkedni még.

Sok férfi panasza hogy úrnője azt mondja „nem”
 az enyémm „igent” mond én panaszt erről vallok
 másmilyen szót nem is tud mondani nekem
 csak ezt amit másoktól ritkán hallok
 féltő hogy itt gúnyolódás van bevetve
 nyíltan soha semmit nem tagad meg
 de ígér és abból semmit nem ad meg
 „igen” és „hogyne”? hát a kurva életbe!

Az én úrnőm meg ne sértődjön
 ha lóra ülök messzire futok
 és olyan nőket nézek akik külföldön
 élnek és kedvesek sok ilyenről tudok
 ráadásul még szépek is
 de nincs köztük olyan
 nem viccből mondom hanem komolyan
 akinek hidegsége sírba visz.

L 52,23 és L 177,1

A Minnesang konvencióit több irányban is szétfeszítő vers. A viszonzatlan szerelem hagyományos siránkozása, amely a még szilárdabb hűségben talál megnyugvást, Walthernél az elvesztegetett idő miatti dühöngésbe fordul át, ennek következtében pedig megjelenik az alantasabb stílusregiszter is. Közben Walther egy kicsit kigúnyolja Heinrich von Morungent, aki egyik versében kijelenti, hogy őt még az őszinte „nem” is boldogabbá tenné, mint a csalárd „igen”. Az utolsó strófát, a szakítással való fenyegetőzést érdemes összeolvasni a *Fogadjatok örömmel* kezdetű költeménnyel, amelyben Walther boldogan és büszkén számol be róla, hogy beváltotta szavát.

95

A vers két változatban maradt fenn. Mind a nagy heidelbergi kéziratban, mind a würzburgi daloskönyvben öt-öt strófája van, de csak az első három strófa közös, és még azok sorrendje sem azonos. Schweikle, koncepciójához híven, a heidelbergi változatot teszi a törzsanyagba, és a würzburgi plusz két strófát a függelékben közli. Ez megfelel a tudományos szövegközlés kritériumainak, de nem ad igazi versélményt. Én a rendelkezésemre álló hét strófányi anyagból egy hatstrófás egységes verset állítottam össze, mégpedig úgy, hogy a heidelbergi strófák (1,2,3,4,5) és a würzburgi strófák (A,B,C,D,E) együttesen minél nagyobb határfokúak legyenek. Ezért a vers első fele a würzburgi sorrendet veszi át, mert így érvényesülnek a gondolatpárhuzamok, és a heidelbergi 4. tartalmilag is a 2(=C)-höz, nem a 3(=B)-hoz illeszkedik. A 4. után következik a würzburgi E (az indulatkitörés előkészíti a lezáró strófát), és a heidelbergi 5. a lezárás. Tehát: 1(=A), 3(=B), 2(=C), 4, E, 5. A würzburgi D az első három strófa panaszait ismétli, azoknál erőtlenebbül, ezért mellőztem.

Korábbi magyar fordításról nem tudok.

úgy éljek, „so ich iemer wol gevar” (mindig is úgy menjen jól nekem): esküformula volt.

ellenség: nem tudom, melyik férfit tartotta Walther a hölgy ellenségének, és miért.

a kurva életbe, „daz muoz unsaelic sin”: érződik a felkiáltásban az igen erős indulat.